

Parken på Barsebäcks gods

- En historisk dokumentation

Parken på Barsebäcks gods – En historisk dokumentation

Therese Lindahl, Trädgårdsingenjörsprogrammet

Självständigt arbete vid LTJ- fakulteten

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ

Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp

Examensarbete omfattande 15 hp

Nivå: G2E

Kurskod: EX0652

Handledare: Petra Thorpert

Examinator: Åsa Klintborg - Ahlklo

Utgivningsår: 2012

Omslagsbild: Fotografi av Therese Lindahl

Nyckelord: Barsebäck, slottspark, 1800-talet, trädgårdshistoria

Innehåll

Innehåll.....	3
Förord.....	5
Sammanfattning.....	6
Summary	7
Inledning.....	8
Bakgrund.....	8
Mål och syfte	8
Avgränsning	9
Metodbeskrivning.....	9
Ägarlängd	10
Godset	11
Godsets historia	11
1400-talet till 1600-talet	11
1700-talet.....	13
1800-talet.....	14
1900-talet.....	15
Godset idag.....	16
Släkten Hamiltons släktvapnet	17
Parken.....	18
Parkens historia	18
1600-talet.....	18
1700-talet.....	19
1800-talet.....	23
1900-talet.....	26
Parken idag	27
Den engelska lustparken	30
Den engelska lustparken i Sverige	32
Värt att bevara och återskapa i parken på Barsebäcks gods	33
Problem med att återskapa parken på Barsebäcks gods.....	37
Slutdiskussion.....	39
Metod diskussion	40
Felkällor.....	41
Referenser	42

Otrycka källor.....	42
Tryckta källor och litteratur	42
Bildförteckning.....	43
Bilagor.....	44
Ritningar i rätt skalor	44
Bilaga.1 Nulägesplan	45

Förord

Efter många timmars skrivande och grubblande blev slutprodukten ett examensarbete, gjort av mig Therese Lindahl. Det är två år sedan nu som jag besökte parken på Barsebäcks gods för första gången. Redan då började ett litet frö växa inom mig att det vore roligt att få göra ett examensarbete som skulle handla om just denna plats. När det väl kom till kritan var det ingen tvekan om saken, jag skulle ta mig an godset och parken!

Med hjälp av både moderna böcker, väldigt gamla böcker samt bilder och kartor har jag kunnat skapa mig en bra bild av godsets och parkens historia samt om den engelska lustparken.

Arbetet är gjort med stor glädje och entusiasm och denna resa har givit mig mycket kunskap, nya tankar och många funderingar.

Jag vill tacka Christoffer Hamilton för att jag har fått chansen att göra detta examensarbete hos dig och i din park. Jag vill även tacka min handledare Petra Thorpert för att du tog dig an mig, även fast du inte hade tid. Även ett stort tack till Märith Jansson för att jag fick chansen att göra mitt examensarbete tidigare än planerat.

Tack!

Therese Lindahl

Alnarp 2011

Sammanfattning

Det här kandidatarbetet handlar om Barsebäcks gods och dess parks historia.

Godset har en historia som sträcker sig ända tillbaka på 1400-talet och kom i familjen Hamiltons ägor år 1743, köparen var Gustaf David Hamilton.

Parken har haft en hel del skepnader under århundradena som speglar dess historiska storhet. Fram till år 1889 hade parken lindalléer, vallgravar och bestod av parterrer. Men år 1889 gjordes parken om till den stil som kallas "Engelsk lustpark" och det var även under denna tid som slottet byggdes om.

Jag har sammanställt de ritningar och texter av bland annat Burman- Fischer, Barfod, Carl Hårleman, Adolf Fredrik Barnekow och Carl von Linne, för att få ett historiskt perspektiv över godset. Man ser tydligt att alla har haft sin egen syn på godset samt egna förslag på hur man skulle ha kunnat förbättra det.

Den Engelska lustparken tog sin form i England i början på 1700-talet och spred sig över Europa och nådde Sverige på 1800-talet. Anledningen till att jag fördjupat mig i denna stil är att det är den sista historiska stil som godset har haft. Idag finns endast träden kvar från den tiden, resten är sedan länge borta.

I mitt kandidatarbete försöker jag även att diskutera kring problematiken då man ska restaurera en privat historisk park. Det handlar dels om ekonomi och rationalisering. Men det handlar framförallt om hur man ska gå till väga och vilken stil man ska välja att gå efter, Florensdokumentet är till stor hjälp vid dessa funderingar.

Summary

The following thesis involves the Barsebäck estate from a historical perspective that stretches back as far as to the 15th century.

In 1743 the estate was bought by Gustaf David Hamilton and still until this day belongs to the Hamilton family.

Over the centuries the surrounding park has changed and elements such as lime alleys, moats and parterres have played a part of parks history.

In 1889 the park changed yet again, and this this time it was converted into a style known as *English pleasure park* and it was also during this time that the castle was rebuilt.

I have compiled drawings and essays by Burman-Fischer, Barfod, Carl Hårleman, Adolf Fredrik Barnekow, Carl von Linné inter alia to get a historical perspective of the estate. You can clearly see that everyone have had their own views and suggestions on how to improve the estate.

The style *English pleasure park* took shape in England in the early 18th century and spread across Europe and reached Sweden in the 19th century. The reason why I have chosen to especially engage in this particular style is because it's the last historical style the estate has had. What remains of the park today is the lime alleys, the rest are long gone.

In my bachelor thesis I try also to discuss the problems you might come across when you restore a privately owned historical park like this. I address both economical and efficiency points of view, but mostly I've concentrated on how to decide and understand which style is the correct one to choose. The Florence charter has been very helpful in these concerns.

Inledning

Bakgrund

Barsebäcks gods är beläget nära Öresund ett par kilometer nordväst om Löddeköpinge. Godset har en historia som sträcker sig ända tillbaka till medeltiden då sätesgården byggdes av en herremanssläkt vid namn Barsebec som kallades så efter byn och gårdens namn. Huvudbyggnaden är av gammal gråsten samt tegel och har ändrat utseende många gånger. Från början var slottet i två våningar med tillhörande uthuslängor samt dubbla vallgravar runtom. Under Gustaf David Hamiltons tid lät man bygga en tredje våning på huvudbyggnaden och år 1889 lät man bygga till två flyglar, en på vardera sida av slottet. Dock revs den ena flygeln år 1943 på grund av att den var i dåligt skick och underhållet dyrt. Även parken har ändrat utseende under århundradena från fruktträdgård till en barockträdgård till en romantisk trädgård med dammar och broar till en mer strikt park med raka gångsystem till den park som man kan se idag. Slottsparken är berömd för sina sällsynta trädslag och besöktes även av Carl von Linné år 1749. Idag består slottet av tre våningar och har endast en flygel och den ena vallgraven som går runt parken finns delvis kvar. Parken och slottet är inte öppna för allmänheten.

Jag har vistats en del ute på godset och på så sätt skapat en relation till både godset och till de som har levt och lever idag, genom historier, fotografier och nyfikenhet. Då ägarna inte vet så mycket själva om godsets och parkens historia har jag valt att i detta arbete sammanställa allt jag kan finna av historiskt värde.

Det finns även ett önskemål från ägarens sida om att en dag kunna restaurera eller göra om parken då han vill ha en park i ett representativt utseende. Den historiska dokumentationen är därför viktig i ett sådant sammanhang.

Mål och syfte

Mitt mål med arbetet är att sammanställa all tillgänglig information om godsets historia. Jag kommer även att ta upp problemen med att återskapa parken på Barsebäcks gods, samt försöka hitta ett svar på hur man gör när man vill restaurera en historisk slottspark så att den blir representativ för godsmiljön.

Syftet med detta arbete är att skapa ett underlag genom att undersöka och sammanställa godsets och parkens historia, för att slutligen skriva om den engelska parken under 1800-talet, då det var den sista parkstil som funnits på godset. Jag kommer även att berätta vad jag anser är värt att bevara i parken på godset och vad som vore värt att återskapa vid en restaurering av parken. Ytterligare ett syftet med arbetet är att den nuvarande ägaren kan ha detta som underlag vid anläggningen av en ny park på godset.

Avgränsning

Parken på godset är ca 2 hektar stort men jag kommer rent geografiskt att avgränsa arbetet till den västra sidan av slottet. Anledningen till det är att den både historiskt och idag är parkens "huvudattraktion". När det gäller litteraturen kommer jag att skriva om godsets och parkens historia men även om den engelska lustparken under 1800-talet.

Metodbeskrivning

Jag kommer att söka efter information i litteratur, i arkivet på Barsebäcks gods samt vissa internetkällor. Jag kommer att göra en kortare litteraturstudie över den engelska lustparken på 1700 - 1800-talen. Jag väljer att göra en litteraturstudie om den engelska parken då det är den sista historiska trädgårdsstilen som anlagts på ett genomgripande sätt i parken.

När det gäller att hitta litteratur har jag tagit hjälp av andra examensarbeten som har gjorts om slottsparker runt om i Skåne samt om den engelska parken på 1800-talet. Där har jag hittat en hel del källor som har hjälpt mig med den information som jag behöver. Under 1700-talet skrevs oftast inte en bok om enskilda slott i Skåne utan om flera av de stora godsena och gårdarna. I sådana böcker står det mycket historiskt om folket som levde på godset men även om hur parken såg ut och om man har tur finns det även en ritning med.

Jag har även hittat kartor från 1800-talet bevarade i arkivet på godset, vilka ger mig en hel del information om parkens tidigare utseende. Även lantmäteriets databas över historiska kartor har varit till stor nytta.

Jag utgår även ifrån parken som den ser ut idag i mitt arbete då dagens vegetation så som gamla träd säger en hel del om parkens tidigare form och utseende. Jag har därför att analyserat dagens park samt arbetat fram en nulägesplan över växterna och deras placering. Jag har även satt mig ner och funderat över vad som vore värt att behålla och värt att återskapa i parken.

Vid uppmätning av parken har jag använt mig av en avståndsbedömare som används inom jakt. Längt ner i parken samt längs parkens norra sida har jag mätt upp en rak linje. Jag har sedan utgått från dessa två linjer när jag använder mig av avståndsbedömaren. Utifrån de raka linjerna har jag sedan mätt upp trädens och buskarnas placering. Det har tagit lång tid, men att mäta allt med måttband skulle ha tagit ännu längre tid. Det som dock inte framgick när jag använde mig av denna typ av avståndsmätare var att alléerna som löper på vardera sida av parken faktiskt lutar inåt. Anledningen till att de lutar inåt är att de lurar ögat och får på så sätt parken att kännas större än vad den är. Se bilaga 1.

Jag kommer även att trycka upp de kartor och ritningar som jag hittar över parken på OH papper. På så sätt kan jag lägga dem på varandra, och se vilka former som går igen respektive inte går igen. Genom den metoden kan jag lättare avgöra om en ritning är ett gestaltungsförslag eller en uppmätning.

Ägarlängd

1145 – Barsebeck
- En rad okända ägare
1339 – Peder Nilsen
1346 – Sune Joensen
1384 – Ludvig Andersen
1395 – Aage Nielsen
1459 – Axel Nielsen
1492 – Jens och Niels Brock
1502 – Lave Eskesen Brock
1506 – Kristen Pedersdotter
1513 – Niels Lavesen Brock
1545 – Niels Trudsen Ulfstand
1575 – Sophie Nilsdotter Ulfstand
1616 – Margrete Clausdotter Podebusk
1630 – Fredrik Rantzau
1638 – Hedvig Breidesdotter Rantzau
1658 – Ove Tagesen Thott
1672 – Johan Eriksson Brunnus – adlad Rosenmarck
1678 – indraget till svenska kronan
1682 – Brigitte Skeel - Knud Ottesen Thotts änka
1716 – Anna Catharina Franc
1729 – Lorentz Christoffer Stobée
1743 – Gustaf David Hamilton af Hageby
1788 – Hugo Vilhelm Hamilton
1800 – Gustaf Hamilton
1854 – Genom arrende deras fyra döttrar och deras män
1864 – Adolf Gustaf Wathier Hamilton
1889 – Adolf Gustaf Axel Hamilton
1936 – Henning Wathier Hamilton
1946 – Ian David Hamilton
1997 – Wathier Ian Jonathan Hamilton
2011 – Christoffer Hans Wathier Hamilton
(Kjellberg, 1996)

Fig.1 Ett porträtt av Greve Gustaf David Hamilton.

Godset

Godsets historia

Mellan Lundåkrabukten och Lommabukten ligger en uråldrig bebyggelse vid namn Barsebäck. Man har hittat välbyggda gånggrifter som lär vara ända från stenåldern, en av dessa är Gillhög som anses vara en av Skånes mäktigaste gånggrifter från denna tid. År 1145 uppfördes en kyrka i byn och det var även under denna tid som byn började kallas för Barsebeck. Namnet lär komma från det tyska ordet *barze*, som avsågs komma från ett krigs- eller handelsfartyg samt att det rann en bäck genom byn, därav Barsebeck. Under denna tid växte även herremanssläktet Barsebeck fram i byn som lät sig bygga en sätesgård. Vissa delar av husgrunden som finns idag är med stor sannolikhet från den första sätesgården (Kjellberg, 1996, sid 16-18).

1400-talet till 1600-talet

Mellan 1500 – 1700-talet ansågs Barsebäck av utländska sjöfarare vara ett ordentligt rövarnäste. År 1521 hamnade Barsebäcks hamn på kung Christian den andres lista över förbjudna hamnar. Man fick alltså inte skeppa ut varor från hamnen till andra ställen, men man fick heller inte ta emot varor vilket ledde till att handeln i Barsebäcks hamn upphörde. Detta gjorde självklart byborna mycket uppröra och arga men då många fartyg gick på grund utanför Barsebäcks kustremsa stormiga nätter utförde man något som kallades för strandrätt, och man började därmed plundra. Plundringen lär ha skett utan förskoning och man ska även ha mördat besättningen ombord. Byborna beskyldes också för att stormiga nätter tända falska eldar för att locka fartyg på grund. Enligt Ljunggren lär även herrskapet på godset ha varit delaktiga då de tog "sin" andel av vad plundringen hade givit. Därför var det inte så konstigt att sjöfarare fruktade att segla förbi Barsebäck. Detta ska dock ha upphört när Gustaf David Hamilton tog över godset i mitten av 1700-talet (Ljunggren, 1852, kap Barsebäck).

En större byggnad uppfördes antagligen runt 1483 då drottning Margareta hade upphävt förbudet om fasta hus. Vi har då kommit till familjen Brocks tid på godset. Som ovan nämnt var Barsebäck ett rövarställe under denna tid och man uppförde därför ett försvarsställe för att kunna skydda sig från andra rövare. Huset byggdes av gråsten och tegel och var mycket likt Glimmingehus, det var alltså mer som en fästning till utseendet. Det finns inga avbildningar från denna tid utan först från 200 år senare. Det är Burman Fishers prospektiv från år 1680 (Kjellberg, 1996, sid 16-18).

Man kan på prospektivet av Burman Fischer se att alla byggnader var belägna på en borgholme med en broförbindelse i det sydöstra hörnet. Bilden stämmer då manbyggnaden är ett hus på två våningar med ett högt tak. Intill huvudbyggnaden (till höger sett på bilden) låg troligtvis en envåningsflygel som innehöll bagarstuga, bryggghus och folkstuga och mitt emot det stora huset en stor logbyggnad. Den lilla byggnaden till vänster om huvudbyggnaden var stall och fähus. Anledningen till att allt var beläget på en borgholme är troligtvis på grund av att det var lättare att skydda sig mot fienden om man hade en vallgrav runtomkring sig (Kjellberg, 1996, sid 18-19).

Fig. 2 Prospektiv av Burman Fischer från år 1680.

1700-talet

Gården hade haft en följd av ägare sedan stenhuset uppförts som genom arv förts vidare till familjen Brock till Ulfstand, Podebusk och Rantzau tills gården kom i den Thottska släktens ägo år 1658 genom byte. År 1672 köpte den första svensken godset. Hans namn var Johan Eriksson Rosenmarck. Efter en rad ägare köptes godset år 1743 av Gustaf David Hamilton (Kjellberg, 1996).

Gustaf David Hamilton var fältmarskalk, riddare och kommandör av kungliga Vasaorden. Han var en mäktig man på denna tid och ägde förutom Barsebäck många mindre och större gårdar. I Sveriges historia är han känd som en av de högsta generalerna under pommerska kriget. Gustaf David Hamilton härstammar från en av de förnämsta och äldsta ätterna av Skottland och här i Sverige var han greve av Barsebäck, friherre av Tågarp, herre till Gustafsborg, Lundåkra, Habo med mera (Barfod, 1925, sid 451). Då han köpte gården var den i ett uselt skick. Barfod skriver "Säteriets åbyggnader lutade till undergång, och dess jordägor lågo i vanhävd" (Barfod, 1925, sid. 452). Enligt Kjellberg lät Gustaf David Hamilton rensa upp borggården från uthus och ekonomibyggnader. Kvar blev endast det gamla stenhuset (Kjellberg, 1996, sid 20).

En ritning efter Carl Hårleman (fig.3)(1700- 1753) berättar för oss att Gustaf David Hamilton hade planer på att bygga om slottet helt. Hårleman ska ha tyckt att flyglar, vallgravar, broar, ekonomibyggnader och trädgårdsanläggningen ska ha sett oordnat och oestetiskt ut. Han tyckte därför att det skulle flyttas, rivas eller byggas nytt (Stavenow, 1927). Enligt ritningen nedan ska han ha tyckt att man skulle förlänga det gamla stenhuset i båda ändarna och framför byggnaden skulle det ligga två envåningsflyglar med fint dekorerade gavlar. Hamilton sägs ha varit ekonomisk så antagligen ansåg han att detta hade blivit för dyrt då det aldrig genomfördes (Kjellberg,1996).

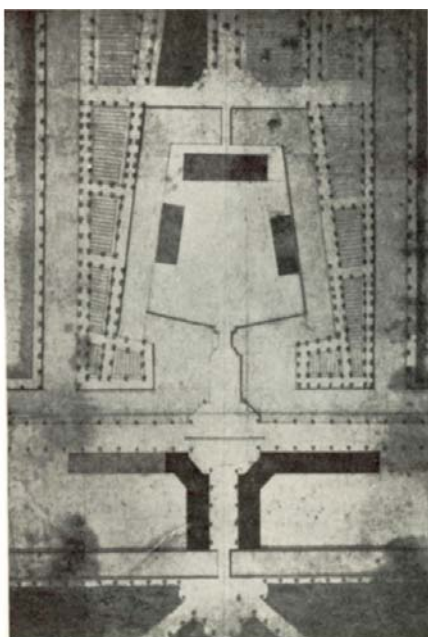

Fig.3 Carl Hårlemans ritning från 1740.

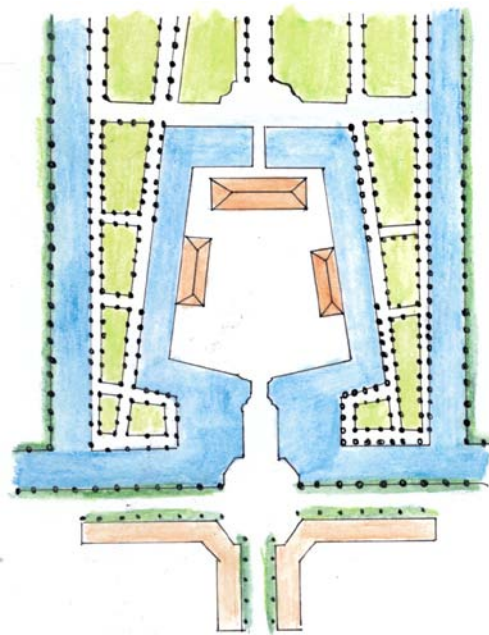

Fig.4 Omritad karta av Therese Lindahl, originalet är av Carl Hårleman från 1740.

Han lät istället bygga en ny ladugård sydost om huvudbyggnaden och även en tredje våning på det gamla stenhuset samt en ingång på vardera sida av stenhuset. Under denna tid fanns det även dubbla vallgravar kring gårdsplatsen och man var tvungen att färdas över två vindbryggor för att komma in på borggården (Ljunggren, 1852).

Gustaf David Hamilton lät inte bara renovera sin gård utan han gjorde även mycket för folket i byn. Han lär ha haft ett hälsosamt inflytande över bönderna och de slutade med sina skeppsplundringar. Han tvingade dem även att bruka sin jord bättre genom att låta godsets fogdar se till att bönderna dikade och tog bort sten från deras egna åkrar, allt för att ge dem själva en bättre skörd och en bättre tillvaro. Barfod skrev i *Märkvärdigheter rörande den skånska adeln* att Gustaf David var ett original av den bättre sorten som inte hade ett stort ego utan en portion torr kvickhet (Barfod, 1925). Han ska även ha varit mycket religiös, ekonomisk, haft ett gott hjärta och stor ömhet för bondens bästa. Han restaurerade även kyrkan i byn samt byggde en skola för bybornas barn. År 1767 gjorde han godset till ett fideikommiss inom sin släkt (Ljunggren, 1852).

Under den tid då Gustaf David Hamiltons son, Hugo Vilhelm Hamilton ägde godset hände inga radikala förändringar vad gäller godset eller parken. Men hans son Gustaf Hamilton fick fyra döttrar, men inga sönder. Godset var ett fideikommiss under den tiden vilket betyder att den äldsta sonen ärver allt, vilket i sin tur ledde till att ingen av döttrarna fick ärva. Under tiden då den rättsliga processen pågick efter Gustafs bortgång förvaltade de fyra döttrarna och deras män godset. Nästa fideikommissarie blev genom domstolsbeslut Gustafs kusin, Gustaf Wathier, sonson till Adolf Gustaf Wathier Hamilton (Hamilton, 2010).

1800-talet

År 1889 tog Adolf Gustaf Wathier Hamiltons son Adolf Gustaf Axel Hamilton över godset och det började då hända saker. Han började med restaureringar samt att låta bygga till två flyglar som sköt ut åt båda sidor i barockliknande listverk och gavelkonturer. Det var en dansk arkitekt vid namn Ganzow som gjorde ritningarna till slottet i en holländsk renässansstil. Det blev efter ombyggnaden ett mycket pampigt ställe och Adolf Gustaf Axel Hamilton lät även göra om parken enligt den engelska parkens ideal (Kjellberg, 1996).

Fig. 5 Barsebäckslottet år 1852 innan ombyggnaden år

1900-talet

År 1943 revs den östra flygeln av Henning Wathier Hamilton, dagens ägares farfars far. Den revs på grund av dåligt skick men även på grund av ekonomiska skäl, då det kostade en hel del att värma upp den.

Den nuvarande ägarens farfar gjorde inte mycket för slottet och parken men däremot gjorde han en hel del för gården, jordbruket och omgivningarna. Han gjorde Barsebäck känt för sitt mönsterjordbruk och år 1967 tilldelades han Justus von Liebig priset, (jordbrukets motsvarighet till nobelpriset). Många besökare från Europa kom till gården under Ian David Hamiltons tid för att studera jordbruket och även de "framtidsmaskiner" som konstruerats av greven själ (Jansson, 1997). Han lät även bygga Barsebäcks golfbana som räknas som en av Europas vackraste och bästa golfanläggningar enligt golf fantaster.

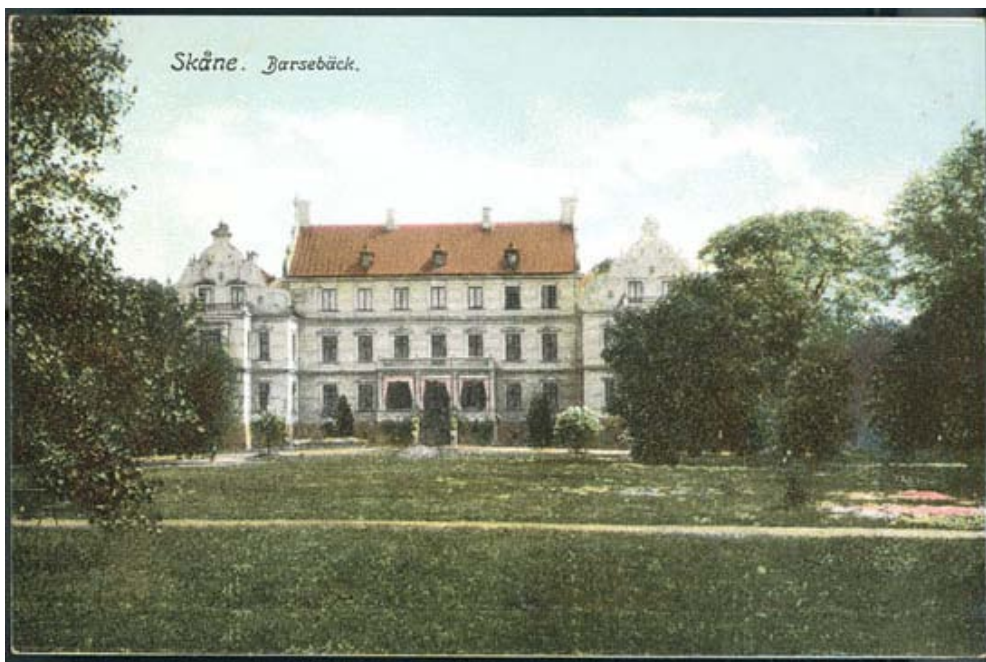

Fig.6 Ett fotografi från Barsebäck slott år 1930
Så såg slottet ut efter ombyggnaden år 1889.

Godset idag

Idag står slottet tomt då Wathier Ian Jonathan Hamilton gick bort den 23 maj 2011. Hans äldsta son Christoffer Hans Hamilton kommer så småningom att flytta in men det finns inga planer på när ännu. Däremot har Christoffer planer att återskapa slottet och slottsparken så som det såg ut på 1800-talet. På godset idag bedrivs spannmålsodling, jakt, vindkraft och uthyrning av hyresrätter. Det är idag inget fideikommiss då det avskaffades när Ian David Hamilton dog år 1997. Idag är gården istället ett fideikommissaktiebolag.

Fig.7 Slottet som det ser ut idag.

Släkten Hamiltons släktvapnet

Släktvapnet har en röd bakgrund med tre fembladiga blommor av silver och en halvmåne i mitten, även den i silver. Halvmånen i den skotska traditionen ska betyda att man är en yngre bror, vilket visar att Gustaf hade äldre syskon. Ovanpå skölden finns tre riddarhjälmars med varsin grevlig krona på, ovan den vänstra kronan står ett rött lejon som bär på en krona i ena handen och ett spjut i den andra, båda av guld. Ovanför den högra kronan hittar man en salamander omgiven av en eldslåga och över den mittersta kronan finns en grön ek med en såg i mitten. Skölden hålls av två silvergetter med gyllene horn och klövar och de båda getterna har den grevliga kronan runt sina halsar. Kronan är fäst i en kedja av guld som är slängd över djurets bog och rygg som slutligen hänger ned mellan bakbenen. Allt detta är stående på ett postament av silver och guld (Hamilton, 2010).

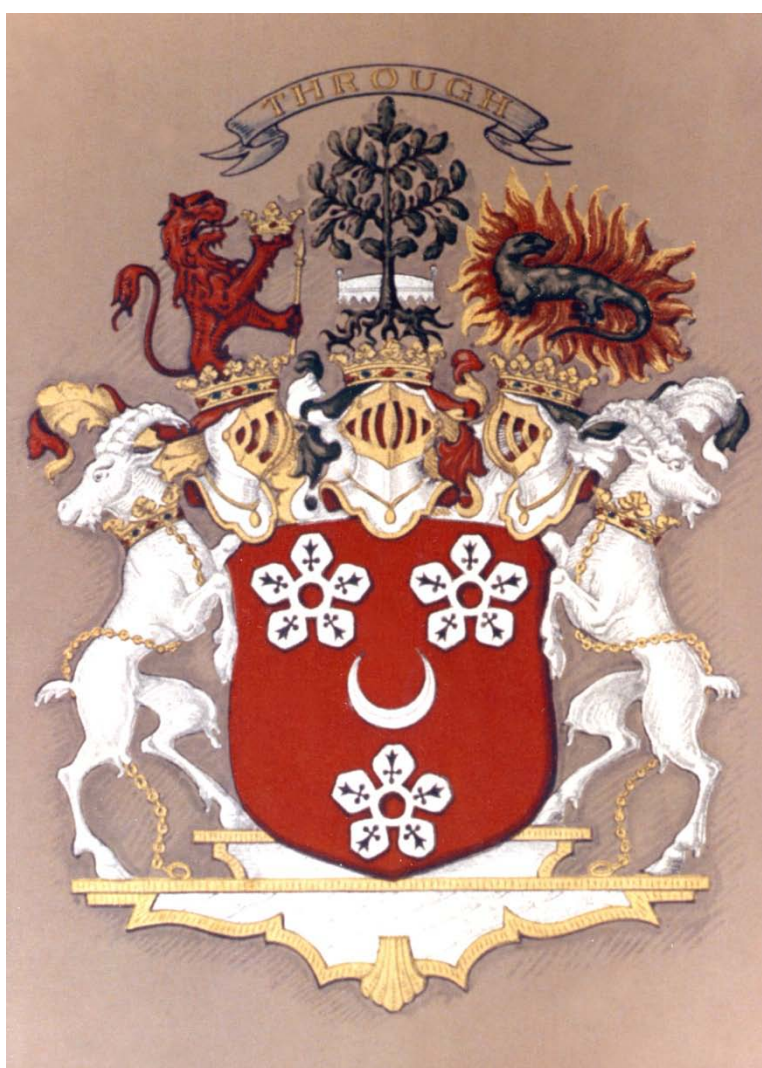

Fig. 8 Den grevliga ätten Hamiltons släktvapen.

Parken

Parkens historia

Om parken finns det inte mycket skrivet, men det finns en hel del kartor och bilder. Under historiens gång nämndes parken i text endast tre gånger och det är under Carl Von Linnés resa genom Sverige år 1749, Barfod nämnde parken i sin bok *Märkvärdigheter rörande skånsk adel* år 1847 och då Gustaf Ljunggren var på besök år 1852.

1600-talet

Den äldsta källan som visar parken på bild är Burman Fischers prospektiv från 1680 (fig.9). Man ser då att det var en stor vallgrav som omgav borgholmen och vallgraven i sin tur var omgiven av alléer som ser ut att stå i prydlig rad i förband. Vallgraven var på denna tid inte något som skulle vara vackert, utan något som skulle vara praktiskt. Den skulle ju skydda slottet och de som bodde där från objudna gäster. Det kan även finnas en till förklaring till vallgraven. Det är idag väldigt sankt i marken runtom resterna från den gamla vallgraven, så det kan med stor sannolikhet ha varit under längre tid. Den kan alltså ha haft funktionen att man ledde vattnet dit för att göra marken runtom mindre vattensjuk.

Fig. 9 Prospektiv av Burman Fischer från år 1680

1700-talet

År 1740 gjorde Carl Hårleman ett gestaltningsförslag till både godset och parken (som nämnts på sidorna innan se fig.9). Detta gestaltningsförslag blev troligtvis anlagt till en viss del. Anledningen till att jag vågar påstå det är på grund av den geometriska karta som går att hitta från år 1762 (fig.11), alltså tjugotvå år efter att Carl Hårleman hade gjort sitt gestaltningsförslag. Den geometriska kartan visar de dubbla vallgravarna och alléerna som Hårleman ritade in.

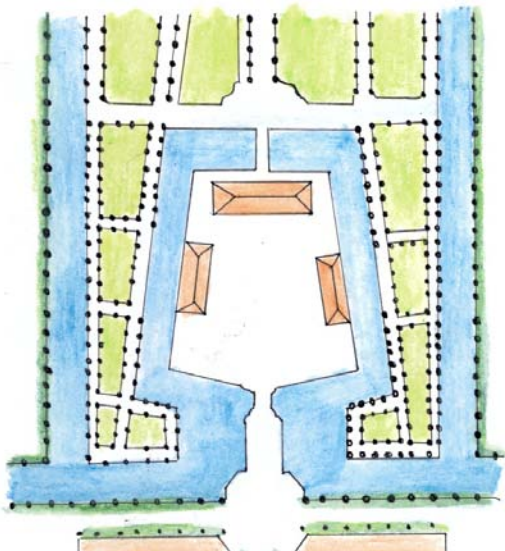

Fig. 10 Omritad karta av Therese Lindahl, originalet är av Carl Hårleman från 1740.

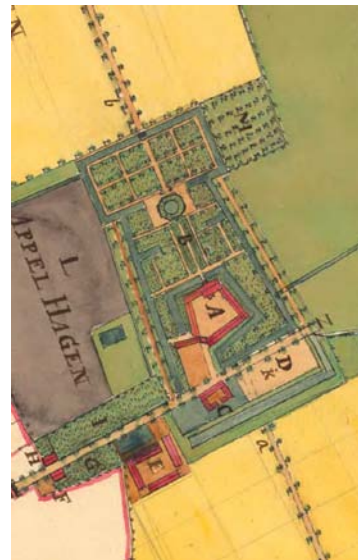

Fig.11 En geometrisk karta över Barsebäcks gods år 1762. Det är okänt vem som gjorde den. Copyright lantmäteriet.

Parken nämndes först i text år 1749 då Carl von Linne var på resa genom Sverige. Fredagen den 7 juli år 1749 skrev Carl von Linné följande:

”Barsebäck, en ansenlig sätesgård, som utgör 2 adelsryttare och är generalmajoren herr baron Hamilton tillhörig, låg belägen $\frac{1}{4}$ mil från havsstranden. Gården var omgiven med grav, trädgård och ladugården likaledes, att där alltså vore tre gravar. I trädgården vore nyligen häckar, kabinetter och dammar anlagde, valnötter planterade och flere blomstersaker sådda, än man allmänt såg i de andra trädgårdar. Bistorta officinarum växa i trädgården till större kvantitet, än jag någonsin sett henne tillföre” (Linnaeus, 1982, s 320)

Han berättade sedan om de växter som växte i omgivningen runt Barsebäck och han verkade vara imponerad över jordbruket då han berättade om hur det dagligen förbättrades samt vilken godhjärtad människa Gustaf David Hamilton var då han på alla sätt genom god ekonomi förbättrade den stora egendomen. (Linnaeus, 1982)

Nästa karta över egendomen upprättades år 1762. Det är tretton år efter att Carl Von Linné var på besök och texten nedan säger oss att det är en geometrisk karta, alltså inget gestaltningsförslag. Med all sannolikhet såg godset och parken ut så här när Carl Von Linné var på besök. Vallgravarna stämmer väl överens med Linnés beskrivning men även med Burmans och Hårlemans ritningar. Den så viktiga mittaxeln sträcker sig även här mellan den östra och västra allén och skär genom slottets båda entréer. Det som dock inte tycks stämma med karten är ekonomibyggnaderna mittemot slottet och de som är till höger närmast slottet.

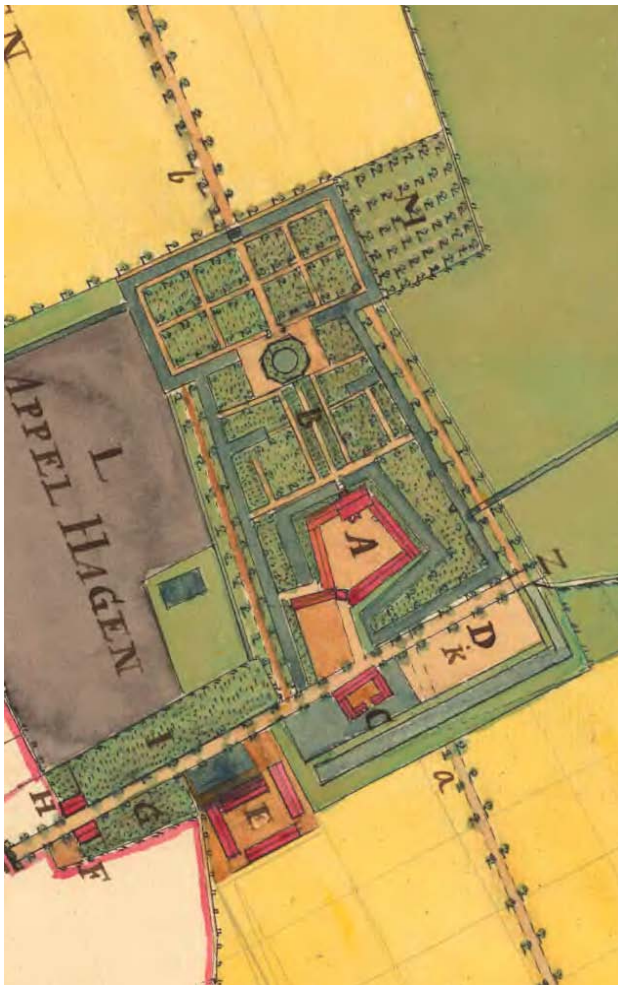

Fig. 12 En geometrisk karta över Barsebäcks gods år 1762. Det är okänt vem som gjort den. Lantmäteriet.

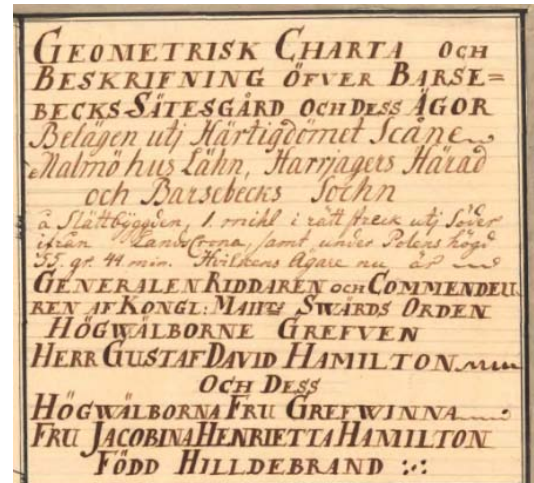

Fig.13 Text tillhörande den geomteriska kartan

Två saker som syns för första gången på denna karta är Gustaf David Hamiltons tillbyggnad av en ingång från vardera sida av slottet. Man kan se det i form av två små byggnader som skjuter ut från den stora huskroppen. De syns även på fotografier (se fig. 20). Man ser även området nord-väst om parken (markerat med ett M på kartan). Detta område är i dag igenvuxet men på en senare karta (se fig. 18) från 1861 finns även detta område utritat. På denna karta ser området ut att ha används till fruktodling då träden är placerade i raka rader. Det nämns även både i Barfods och Ljunggrens texter att det ska finnas en fruktodling.

År 1768 var Adolf Fredrik Barnekow (1744-1787) på besök på Barsebäck, sex år efter den tidigare geometriska kartan. Med sig hade han sin goda vän Samuel de Geer. Anteckningar ur deras resedagbok beskriver godsets utseende mycket kort, men däremot lämnade Barnekow efter sig en fin och tydlig ritning över godset. Det är med stor sannolikhet ett gestaltungsförslag med tanke på hur parken såg ut sex år tidigare. Barnekow har här velat göra parken i ett mer barocklikt utförande. Det har han gjort genom att förändra parterrerna längst ned med gångsystem samt att han har förändrat parterrerna på vardera sida om fontänen. Han har även tonat ner vallgravarna men huvudaxeln har han låtit vara kvar. Adolf Fredrik Barnekow gjorde även gestaltungsförslag till många andra gods runt om i Sverige och framförallt Skåne.

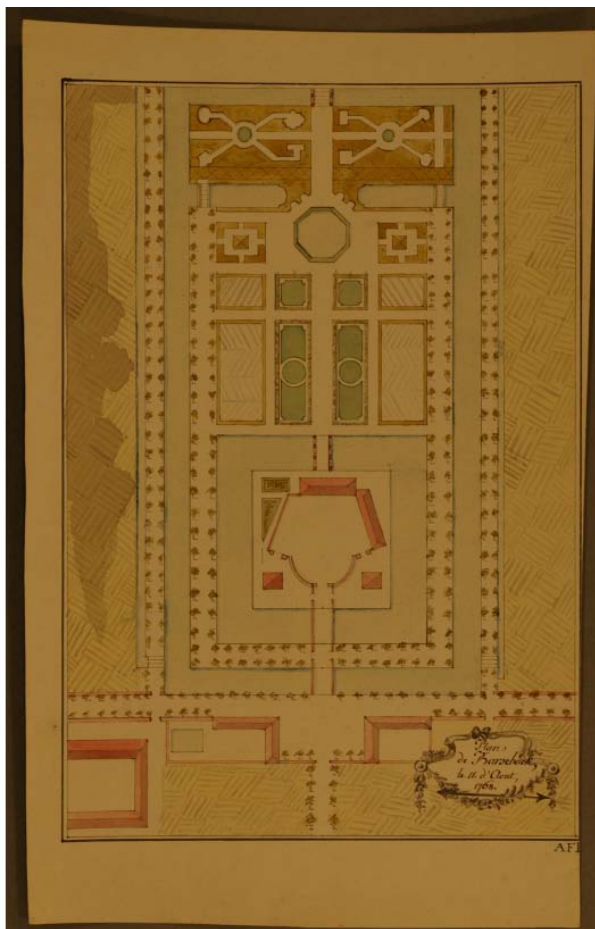

Fig. 14 A F Barnekows ritning över Barsebäcks gods från 1768.

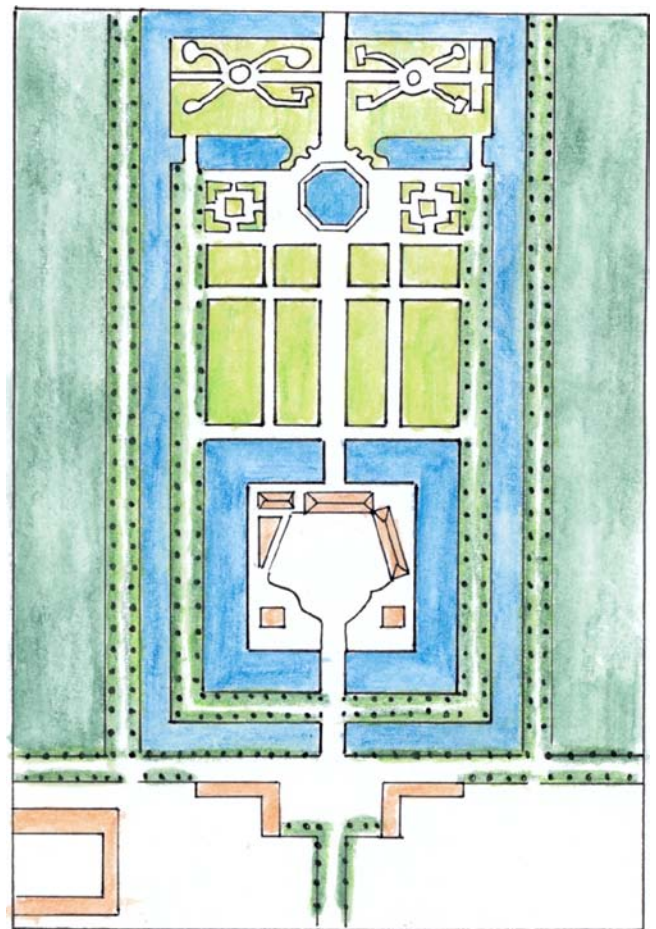

Fig. 15 Omritad karta av Therese Lindahl, originalet är av A F Barnekows ritning över Barsebäcks gods från 1768.

År 1780 målade A. S. Rålamb en akvarell över Barsebäcks gods (fig. 16). Detta är en akvarell som finns bevarad i Kungliga Bibliotekets arkiv och originalet är stort som ett A5-papper. Man ser inte så mycket av parkens västra sida, vilket även är den mest väsentliga delen, utan han har framför allt målat av parkens östra sida. Man kan tydligt se alléerna och vattengravarna som löper på vardera sida om huvudbyggnaden och i horisonten skymtar man även Danmark.

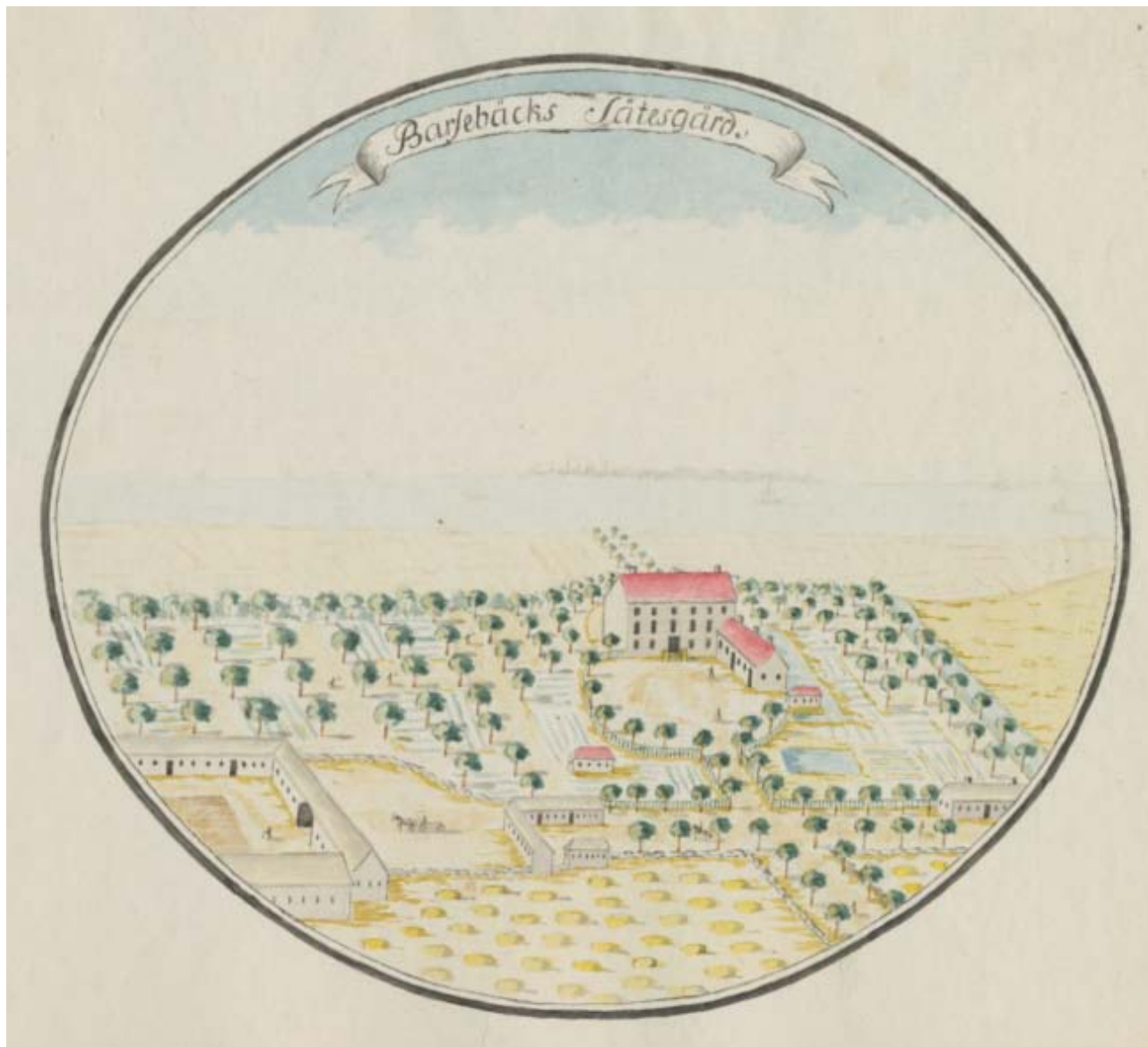

Fig. 16 Akvarell av A. S. Rålamb över Barsebäcks gods år 1780.

1800-talet

Vi har nu nått år 1812 och från det året finns en av de säkraste källorna till hur parken har sett ut. Det är en skånsk rekognosceringskarta över Barsebäcks gods. Man kan på den se tre alléer, en som löper mot söder, en mot öst och en mot väst. År 1852 nämner Ljunggren (Ljunggren, 1852) att Gustaf David Hamilton skulle ha planterat fyra alléer, en i vardera vädersträcket. Antagligen hade inte den fjärde allén mot norr hunnit planteras ännu 1812 (Ljunggren, 1852). Man kan även se kvarter längst ner i parken, den västra delen av parken. Det kan ha varit parterren precis som vi ser på den geometriska kartan över Barsebäck (fig.12) Vi ser även att huvudbyggnaden ligger där den gör på Barnekows ritning från 1768.

Fig. 17 Skånsk rekognosceringskarta över Barsebäcks gods från 1812. Copyright lantmäteriet.

År 1847 skrev Barfod i sin bok *Märkvärdigheter rörande skånska adeln* "Barsebäcks förnämsta prydnad består i den av salig fältmarskalken anlagd stora trädgården om 8 tunnlands rymd, omgiven med gravar, prydligt och väl indelade och försedda med sköna plantager av frukt- och lövträd" (Barfod, 1925, sid. 426)

Fem år senare var Gustaf Ljunggren och FR. Richardt på besök på Barsebäcks gods. Gustaf Ljunggren skrev under den vistelsen följande:

”Gårdsplatsen omgafs af dubbla vattengravar, så att man skulle färdas öfver tvenne vindbryggor för att komma in på borggården. Den yttre vattengrafven, som äfven omfattar den stora trädgården, är ännu qvar i oförändrat skick, endast att den på norra eller in förselsidan är igenfylld. Den inre vattengrafen, som är den äldsta är till större delen igenfylld. Söder om gården och omgifen af yttre vattengrafven ligger en af exc. Hamilton anlagda trädgårdar om 8 tunnlands rymd med frukt- och vild- träd; särdeles vackra äro tvenne räta alm-alléer som löpa utmed trädgårdens östra och vestra sidor. Kanaler med chinesiska broar, klippta häckar jemte annat, som tillhörde den franska stilen, prydde fordom denna trädgård” (Ljunggren 1852, kap Barsebäck, s. 7).

På arkivet på Barsebäcks gods finns ytterligare en planritning (fig. 18) över godset från 1861 gjord av Georg Gustafsson. Det är en mycket fin uppmätning av en park som går i blandad stil. Huvudaxeln som skär genom parken är noga utritad, och till höger om den strikta buxbomsparterren finns slingriga stigar i ett skogsområde som påminner mycket om romantiken. Det finns ingen text som talar för att denna park har funnits på godset, och det går inte heller att hitta någon säker källa från lantmäteriet, men när jag skriver ut alla ritningar som jag har över godset på ett OH papper och placerar dessa på varandra ser man att denna parks karaktärer går igen i de kommande ritningarna. På planen från 1861 finns även delen nord-väst om parken med som på kartan från år 1762 (fig.12) antagligen var en fruktträdgård. På denna karta (fig.18) står inte träden längre i raka rader utan Gustafsson har säkert velat göra även denna del till engelsk lustpark. Detta är en mycket inspirerande och intressant bild och det är även den andra ritningen där vi kan se Gustaf David Hamiltons tillbyggnad av en ingång från vardera sida av slottet.

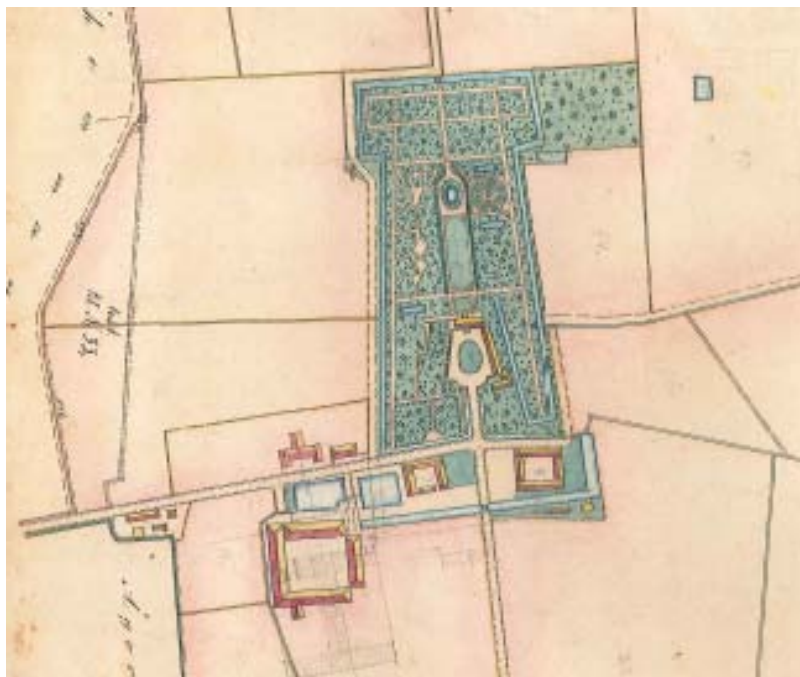

Fig.18 Akvarell av Georg Gustafsson år 1861. Originalen finns på Barsebäck slott.

År 1889 tog Adolf Gustaf Axel Hamilton över gården och han var då den femte generationen Hamilton på godset. Det var han som satte igång med restaureringarna och tillbyggnaderna av slottet men han gjorde även om parken. Det finns inga ritningar som går att hitta från detta årtal men en rekognosceringskarta från år 1912 (fig.19) säger oss hur det med all sannolikhet såg ut. Parken anlades i en romantisk stil med slingrande gångvägar och träd utspridda lite här och var. Man skulle inte kunna se hela parken på en gång utan det var meningen att man skulle få se lite i taget. Den så viktiga mittaxeln som ska gå genom godset är nu så gott som borta och även vallgravarna är till viss del igenfyllda. Man kan dock se den nya utbyggnaden av slottet och här finns även allén som löper mot norr med.

Adolf Gustaf Axel Hamilton är sent ute med att anlägga sin engelska lustpark då det var vanligast att man gjorde det i början av 1800-talet (Flinck, 1994) och inte i slutet av det århundradet som man gjorde i detta fall. Gestaltningen enligt Gustafssons ritning från 1861 hade passat bättre in i tiden. Träden som syns på kartan från 1912 står fortfarande kvar idag, men gångvägarna är sedan länge borta.

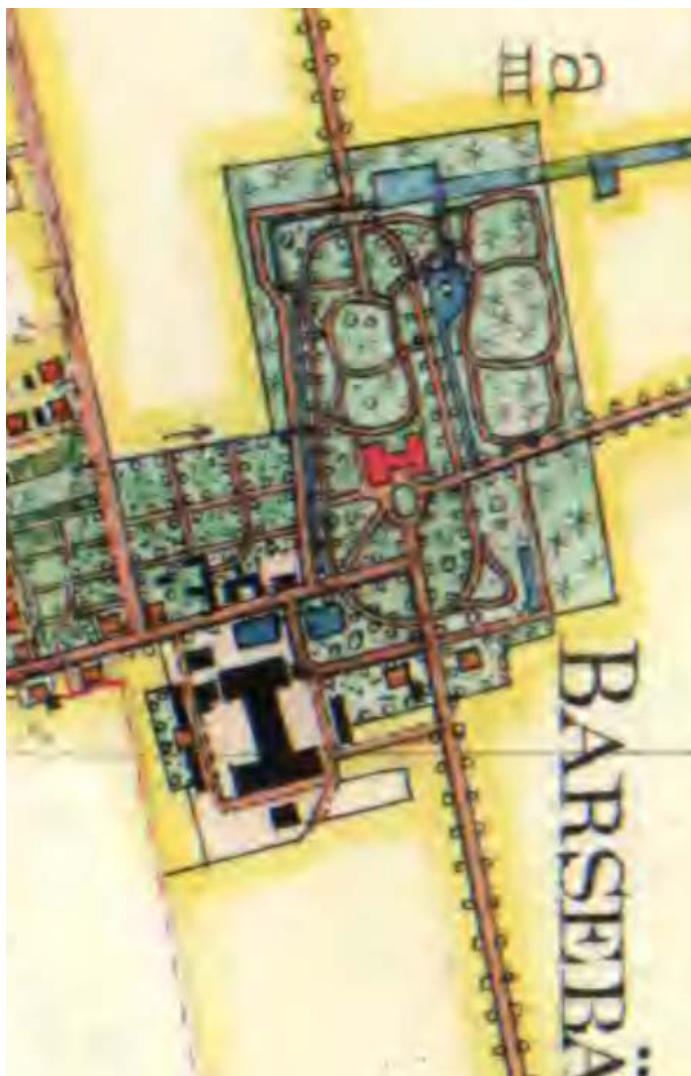

Fig. 19 Skånsk rekognosceringskarta över Barsebäcks gods från 1912. Copyright lantmäteriet

1900-talet

Vi är nu framme vid år 1930. Av den engelska lustparken ser vi inte mycket av utan det är istället strikta gångsystem som syns på fotografiet. Troligen ansågs det inte längre modernt med de slingriga gångsystemen så man lät göra dem raka istället. Man har nu även planterat idegran vid den västra entrén och parken har blivit strikt och prydlig.

Fig. 20 Fotografi från år 1930.

Parken idag

Idag består parken av en stor gräsmatta med träd som härstammar från den engelska lustparken. De majestätiska alléerna som löper på vardera sida behöver snart tas ner och planteras om på grund av dess dåliga skick. Vallgravarna är sedan länge borta och kvar finns endast spår av dem där vissa sträckor fortfarande är vattenfyllda. Vegetationen runt parken växer fritt och det är igenvuxet med fläder och nässlor. Under lars tid, (nuvarande ägarens farfar) hade man en trädgårdsmästare som skötte parken men idag hyr man in kompetens. Kommunen betalas för att klippa gräsmattor. En person hyrs in för att klippa häckar och ett annat företag kommer för att beskära träden.

Fig. 21 Bild tagen av slottsparken i siktlinjen. Bilden är tagen med ryggen mot väst.

Fredagen den 2 september 2011 var Jörgen Warpman från Stångby plantskola på besök i parken för att ge tips och råd angående vad man kan göra för att bevara träden så länge som möjligt. Jörgen Warpman, Christoffer Hamilton och jag diskuterade även hur man ska gå till väga den dagen man måste ta ner träden på grund av fallrisk. Det som kommer att göras med allén i första hand, framförallt den södra lindallén i parken, är att den kommer att hamlas. Det är på grund av att stammen inte ska få så stor belastning i vinter när snön faller och kronan blir tung, samt att vindfånget minskar är man får ner kronan (Warpman, 2011-09-02). Vissa av alléerna på godset är ganska nyplanterade. Den östra allén och den västra som leder ner mot havet planterades 2006 då de döda almarna togs ner och man ersatte även de alléerna med lind.

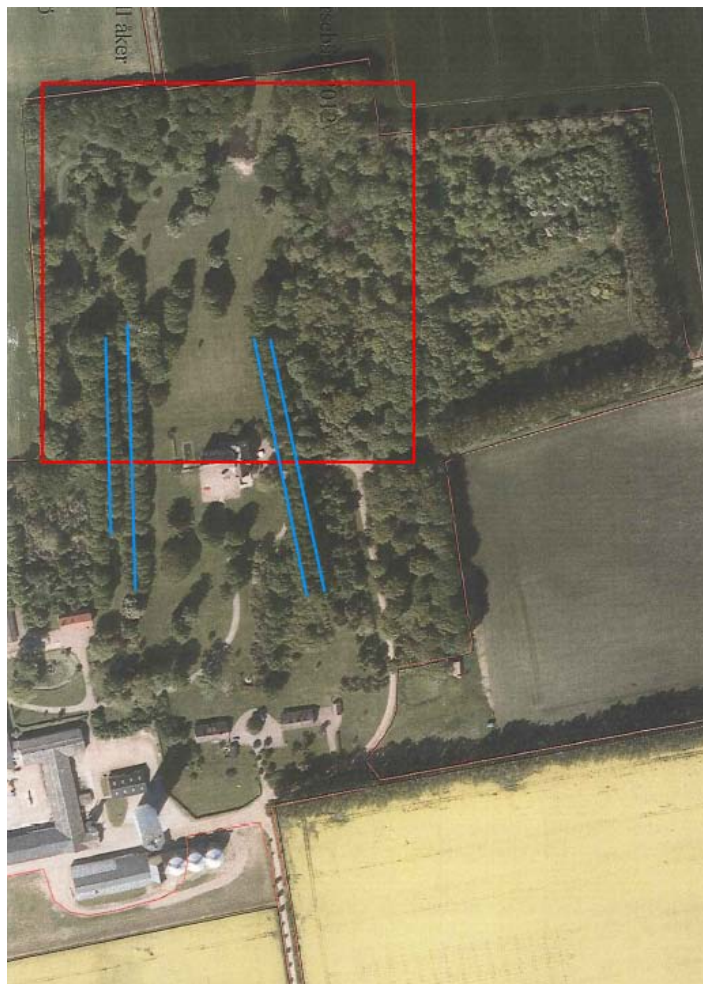

Fig. 22 Parken från ovan med markering för den västra delen.

I tabell 2 har jag utgått från vad som växer i den västra delen av parken (se röd markering fig.22) och inte det som växer i buskagen runt omkring. Det mesta av växtmaterialet är mycket gammalt och härstammar som ovan nämnt från den romantiska parken som anlades år 1889. Många träd kommer att få bytas ut under de närmaste tjugo åren och då är det framförallt de gamla lindalléerna som kommer att nyplanteras i första hand (se blå markering fig.22). Anledningen till att de kommer att bytas ut är att de många hårda stormarna som varit under de senaste åren och de hårda stormar som är idag gör att de gamla träden välter. Vilket resulterar i att parkens utseende förstörs mer och mer för varje år som går.

Tabell 1

Nulägesanalys av den västra delen av parken

Storlek	ca 26.000 kvadrat meter
Jord	Jorden innehåller mycket lera
Vindförhållanden	skyddat
Ljus	soligt, öppet, skugga under träden
Användningsområde	som blickfång

Tabell 2

Växtlista – befintligt växtmaterial i den västra delen av parken.

Litt	Vetenskapligt namn	Svenskt namn
Träd		
T1	<i>Aesculus hippocastanum</i>	hästkastanj
T2	<i>Fagus sylvatica</i>	bok
T3	<i>Fagus sylvatica</i> 'Atropurpurea'	blodbok
T4	<i>Fraxinus excelsior</i>	ask
T5	<i>Tilia x europaea</i>	parklind
T6	<i>Quercus robur</i>	skogsek
Buskar		
B1	<i>Carpinus betulus</i>	avenbok

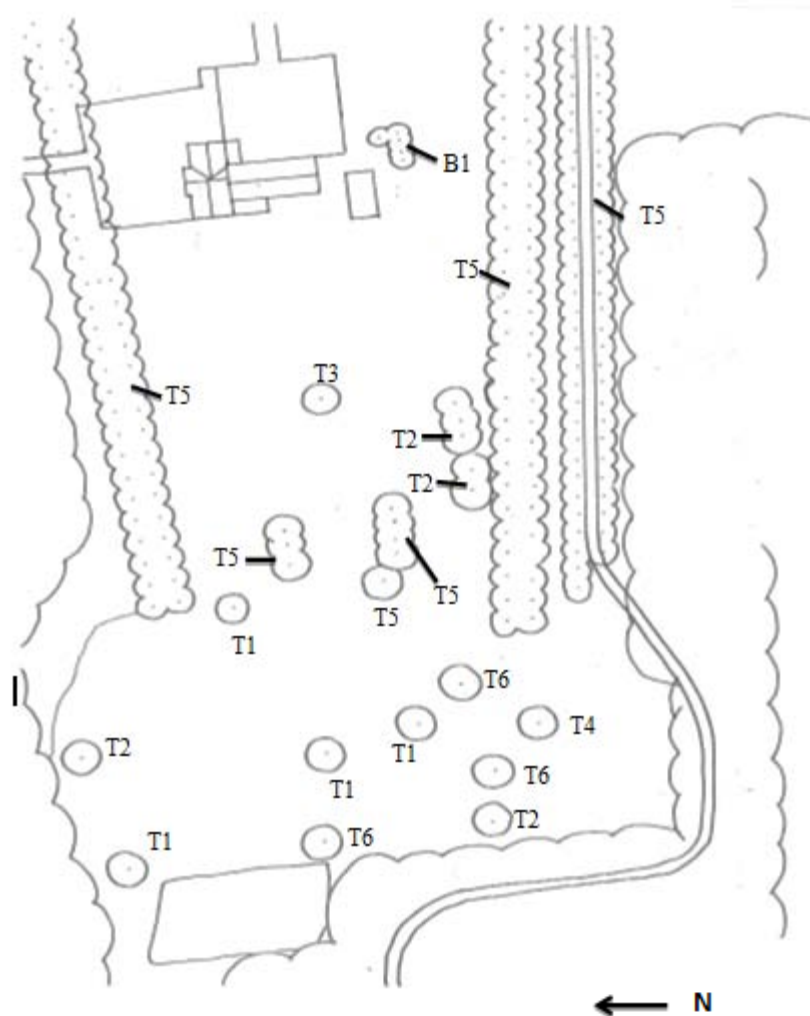

Fig.23 Nulägesplan av den västra delen av parken från 2012. (skalenlig ritning finns i bilaga 1)

Den engelska lustparken

Under 1700-talet sköljde en ny våg in över Europa, en våg där den vilda naturen höjdes till skyarna. Bakgrunden till den nya revolutionen var både politisk och ekonomisk och hade startat i England i slutet av 1600-talet. Industrin hade vuxit sig stor under det senaste århundradet och folk hade gjort sig stora förmögenheter. De nyrika gifte sig till stora egendomar eller investerade själva i dem och en viss krets av engelsmännen blev då stora jordägare. Dessa jordägare byggde sig slott och herresäten med stora tillhörande trädgårdsanläggningar (Hansson,1997). Dessa trädgårdsanläggningar anlades inte i den tidigare franska stilen med sin symmetri och planmässiga regelbundenhet (Olausson,1993) utan de anlades i en mer fri och naturlig stil. Den engelska lustparken har nu klivit in i historien (Hansson,1997).

Italien var en stor inspirationskälla till den engelska lustparken och en av de mest betydelsefulla personerna för denna period var konstnären William Kent (1685-1748). Han hade studerat konst i Italien och blev efterhand en expert på ämnet italienska byggnader och dess omgivning. Efter sin hemkomst ville han ha en del av Italien i England och lät därför uppföra italienska byggnader och han försökte även efterlikna de italienska omgivningarna. Hans mest kända trädgård är Rousham där han skapade ett landskap med dess scener som påminde om det antika Italien (Hansson,1997).

En annan viktig person för de engelska lustparkerna är Lancelot "Capability" Brown (1716-1788). Han tog uttrycket "Engelsk lustpark" ett steg längre genom att låta det engelska landskapet komma ända in på husknuten. Han hävdade att man inte behövde göra så mycket åt landskapet utan det enda som behövdes var "små" förändringar. Hans parker såg mycket naturlika ut, men det låg mycket arbete bakom dem. Han jobbade med så kallade *clumps*, träd i mindre grupper där varje träd var noga utplacerat och noga utvalt. Dessa parker hade även vattendrag, sjöar och dammar, allt noga planerat men på ett naturligt sätt. Hans mest kända park är trädgården vid Blenheim (Hansson,1997).

Brown fick dock snart mycket kritik för sina naturlika planteringar då det ansågs att de innehöll för mycket natur. Hansson skriver följande i sin bok *De skånska trädgårdarna och deras historia*:

"En anlagd trädgård skulle inte ge sken av att vara något annat än just anlagd, vad var annars visten med trädgårdskonst?" (Hansson, 1997,sid 83)

En stor kritiker var William Chamber (1723-1796) som senare kom att bli som en mentor för svensken Fredrik Magnus Piper. Chamber menade att Browns parker och trädgårdar var tråkiga och han ansåg att den kinesiska konsten passade mycket bättre in ifall man ville göra ett naturligt landskap (Hansson,1997).

Den engelska lustparken var en park som var tänkt att ses under en rundvandring där nya vyer skulle överraska beskökaren allt eftersom man promenerade. Man skulle alltså inte kunna blicka ut över hela parken på en gång. Landskapet skulle vara kuperat och parken osymmetrisk och på kullarna kunde man oftast hitta viloplatser bestående av ett lusthus eller en bänk. Svårigheten med en engelsk lustpark låg i att ordna olika naturtyper på en liten yta där ljuset skulle ligga på ängen och de öppna vyerna över sjön (Flinck, 1994)

Något som även är karakteristiskt för en engelsk lustpark är det böljande landskapet och de många spektakulära attributen. I en engelsk lustpark kan man finna falska gravstenar, minnesmonument, ruiner, kinesiska tempel, tehus, statyer, grottor och eremitage (Hansson, 1997).

Något man även kan se när man studerar olika planriktningar över engelska parker är siktlinjerna. Siktlinjer verkar var något som var viktiga för de olika attributen. Om du stod på en plats i parken skulle man kunna se en eller flera andra attribut från just den platsen, och när du sedan kom fram till nästa attribut, ja då skulle man kunna se nya attribut i sina siktlinjer, (se fig.24).

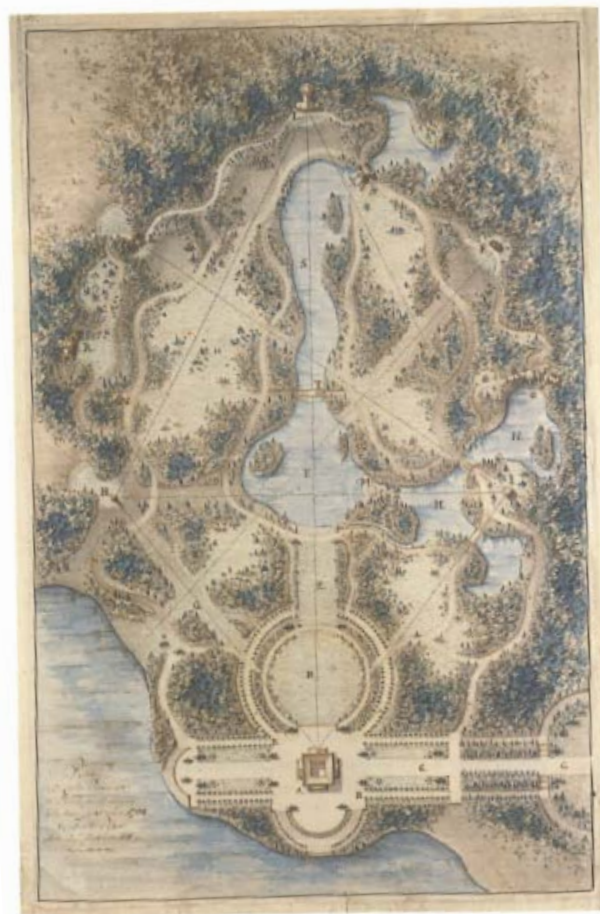

Fig.24 Bild över en engelsk park med sina siktlinjer (Piper,2004). Gjord av Fredrik Magnus Piper år 1794.

Den engelska lustparken i Sverige

Den engelska lustparken kom att introduceras i Sverige i början av 1770-talet, men runt 1780 slog den igenom på allvar då Gustav den III anlitade Fredrik Magnus Piper för att göra de kungliga parkerna och trädgårdarna. Piper hade under sju år varit i England, Frankrike och Italien och studerat trädgårdskonst. I England hade han haft Chamber som mentor vilket kom väl till pass när han kom hem, då han blev anlitad att göra en engelsk lustpark både på Drottningholm och Haga (Hansson, 1997). Anläggningen av de kungliga trädgårdarna blev en av orsakerna till spridningen av de engelska lustparkerna. Piper fick själv utföra många fler trädgårdsritningar på de stora godsen och gårdarna runt om i Sverige (Blennow, 1995)

I England var idealet att gräsmattan skulle gå ända in på husknuten och att eventuella blomsterrabatter i regelbundna former skulle döljas, lika så köksträdgården. Detta var dock inget som följdes i Sverige då många parker behöll sina regelbundna planteringar intill huset och lät den engelska parken ta vid där de regelbundna planteringarna slutade. I de svenska motsvarigheterna av den engelska parken kunde man ibland även hitta fruktträd och bärbuskar, vilket man inte gjorde i England (Flinck, 1994).

Även i Sverige var det populärt med olika attribut och i de svenska parkerna kunde man även hitta ättehögar och runstenar som symboliserade det fornnordiska (Hansson, 1997).

Med tiden blev det allt vanligare att amatörer eller ägaren själv anlade de engelska parkerna. Men ett måste för att få anlägga en sådan park var att man skulle vara en bildad person. En sådan person kunde inte bara språk, historia, matematik och naturkunskap, utan han skulle även kunna teckna, måla, spela instrument, sjunga, deklamera och skriva poesi. Om du besatt dessa kunskaper, ja då hade du vad som krävdes för att få anlägga en engelsk lustpark (Flinck, 1994).

Fig.25 Ett förslag över hur en viloplats kunde se ut i en engelsk park. Bild av Fredrik Magnus Piper.

Värt att bevara och återskapa i parken på Barsebäcks gods

En historisk slottspark kan principiellt studeras ur ett antal synvinklar. Det kan vara:

- Parkens form (arkitektoniskt)
- Parkens innehåll (element, framförallt växtmaterial)
- Parkens funktion (användning)
- Parkens roll (symboliken)
- Teknik
- Ekonomi (Riksantikvarieämbetet, 1996).

I detta avsnitt ska jag försöka beröra alla dessa delar, då de tillsammans skapar en helhet.

Barsebäck, liksom de flesta av alla gamla slottsparker, har mycket gamla och fina parkelement att bevara men de har kanske ännu mer att återskapa? Nedan följer två tabeller över vad som är värt att bevara, (tabell 3) och vad som är värt att återskapa, (tabell 4).

Tabell 3

Värt att bevara i parken på Barsebäcks gods

- De gamla lindalléerna i parken som löper mellan öst och väst.
- Vallgraven norr om slottet
- Träden, i den mån det går. Många är gamla och de faller en efter en vid storm.
- Dammen längst ned i parken

Anledningen till varför jag anser att det är värt att bevara lindalléerna mellan öst och väst är för att de är mycket gamla samt att de ger en stark karaktär åt hela parken. Jag anser att utan alléerna skulle parken kännas naken och trist. I naturvårdsförordningen från 1994 ingår även alléer som biotopskyddsområden. Skyddet innebär att en allé inte kan sågas ner utan dispens, då en allé är ett hem för många olika arter (Olsson, 2005).

Vallgraven norr om slottet är inte bara vacker utan tjänar även ett syfte. När det regnar så måste vattnet ha någonstans att ta vägen, annars blir det stora pölar på gräsmattan. Där kommer vallgraven in som en bra vattenuppsamlare. Efter ett samtal med Jörgen Warpman berättade han även att vallgraven är ett måste för att den norra lindallén ska kunna överleva. Om vallgraven inte fanns där skulle lindallen stå i vatten och på så sätt skulle träden snart dö på grund av för mycket vatten och syrebrist (Warpman, 2011-09-02).

Träden i parken är något som absolut ska bevaras i den mån det går. Tyvärr har många av dem stått där i några hundra år och när de kraftiga stormarna kommer är det alltid ett eller flera träd i parken som knäcks eller blåser omkull. Jörgen Warpman berättade för mig och ägaren under en rundtur i parken att man kunde hamla lindarna för att förhindra att de välter (Warpman, 2011-09-02). När man hamlar beskär man trädets krona mycket hårt vilket resulterar i att det blir mindre för vinden att ta tag i och på så sätt förhindrar man att träden

välter lika lätt. Träden får även en möjlighet att bygga upp sina energireserver och öka dess vitalitet (Vollbrecht, et.al, 2006, sid 47-48)

Dammen i parken är inte stor utan utgör endast ca 20 m² av den två hektar stora gräsmattan. Den är värd att behålla då den även hjälper till att samla dagvatten samtidigt som den lockar till sig djurliv. Hansson,(1997) skriver att dammar och vattendrag var ett viktigt inslag i parkerna och att de onekligen fyllde en funktion samtidigt som de var vackra och lockade till sig djur (Hansson, 1997,sid 29-30). I artikel 4 i Florensdokumentet står det även att i den historiska parkens arkitektoniska komposition ingår bland annat vatten, både det strömmande men även det stillastående (Johansson, 1990, sid 12.) Jag anser att vattnet är värt att behålla då den ger ett fint vattenblänk i parken, samt ett tillhåll för parkens rika djurliv. Då även Florensdokumentet artikel 4 styrker min teori så är det värt att ta med i beaktning att vattnet ska behållas.

Fig.26 Den södra lindallén som löper mellan öst och väst. Fotografi av Therese Lindahl 2009-10-15

Tabell 4

Värt att återskapa i parken på Barsebäcks gods

- Återskapa vallgraven söder om slottet
- Återskapa parkdelen nordväst om slottet
- Ta fram mittaxeln mellan slottets västra entré och havet

Vallgraven söder om slottet bör återskapas då den behövs för dagvattenhantering. Christoffer Hamilton berättade att vallgraven fylldes igen någon gång på 1940-talet. Efter ett samtal med Jörgen Warpman påstod han att även här behövdes en vallgrav, dels för att samla upp vattnet och dels för att den södra lindallén står i vatten vissa perioder under året, vilket leder till att träden ruttnar underifrån då rötterna inte får syre (Warpman, 2011-09-02). Även här styrker Florensdokumentet att man borde återskapa vallgraven då artikel 4 i Florensdokumentet hävdar att i den historiska parkens arkitektoniska komposition ingår bland annat vatten, både det strömmande men även det stillastående (Johansson, 1990, sid 12.) I Florensdokumentets 16 artikel går även att läsa att *"rekonstruktionsarbeten kan komma i fråga särskilt beträffande de delar av anläggningen som befinner sig närmast den byggnad den innesluter om det partiets roll i kompositionen därmed tydliggörs."* (Johansson, 1990, sid 12-13.) Det stämmer helt med vallgraven, då den innesluter parken vilket tydliggör parkens komposition. Vallgraven i parken har åtminstone sedan 1680 funnits med som en stark arkitektonisk komposition, så att återskapa den igen skulle kännas väl historiskt förankrat. Den ramar in slottet och parken samtidigt som den är respektingivande och fyller en funktion.

Om man går tillbaka till ritningen från 1762 (fig.27) och den engelska parkens ritning år 1912 (fig. 28) ser man att parken har fortsatt norr om den norra vallgraven, (se röd markering på bilderna nedan). På den första ritningen (fig.27) kan man se att där troligtvis fanns en fruktträdgård då träden står i rätta rader. År 1889 då parken blev en engelsk park togs med stor sannolikhet fruktträden bort och ersattes av ett system av slingrande stigar (fig.28). Flygfotot från 2004 (fig.29) visar oss vad som finns där idag. Tecken på att det skulle ha legat en fruktträdgård där är sedan länge borta och så är även stigarna från den romantiska parken. Idag finns där endast sly av fläder och närmast slottet stora bokträd.

Det hade varit fint att återskapa den delen av parken då den skulle ge parken en starkare karaktär. Om man rensade upp all sly och anlade gräsmatta där samt behöll bokarna skulle parken kännas betydligt mer välskött.

Fig.27 En geometrisk karta över Barsebäcks gods år 1762. Det är okänt vem som gjorde den. Copyright Lantmäteriet.

Fig. 28 Skånsk rekognosceringskarta över Barsebäcks gods från 1912. Copyright Lantmäteriet.

~ 35 ~

29. Foto över Barsebäcks gods år 2004. Copyright lantmäteriet.

Jag hade även tyckt att det vore trevligt som man kunde återskapa den gamla mittaxeln som löper mellan slottets västra entré och havet. Det är en mittaxel som funnits med under godsets historia, genom alla de olika stilarna, förutom den sista som var den engelska lustparken. Genom att återskapa mittaxeln får man inte bara en vacker vy ut över allén som löper ner till havet, utan man får också bort alla sly som är där idag. Det är ett väldigt litet ingrepp som skulle göra parkens karaktär ännu starkare.

Problem med att återskapa parken på Barsebäcks gods

Innan jag tar upp problemen med att återskapa parken på Barsebäcks gods ska jag ta upp de olika begreppen inom det kulturhistoriska värdet. I Boken *Historiska parker och trädgårdar – ett arv att vårda och bevara* skrivs följande:

- Konservering - hejdar nedbrytning
- Underhåll - kontinuerligt vidmakthållande
- Restaurering - återställt ett äldre utseende på grundval av rester som finns
- Rekonstruktion – Återskapar något som funnits (Riksantikvareämbetet, 1996).

Oavsett om det är en privat park eller om parken tillhör kommunen så tar man bort och lägger till saker i en park under generationers gång. Alla generationer vill sätta sin prägel.

Även parken på Barsebäcks gods har ändrat utseende flera gånger under ägarbyten, generationers gång men framförallt har den ändrats efter modet. Under 1600, 1700 och 1800-talet gjorde man stora förändringar i olika stilar. Ett bra exempel är att jämföra barockträdgården med sina strikta buxbomsparterrer med den engelska lustparken med sina slingriga gångsystem. De är båda stilar som har funnits på godset men under olika århundraden, eftersom man har velat ha en representativ park enligt varje tids senaste mode.

Under 1900-talet blev ekonomin sämre för godsägarna och arbetskraften blev allt dyrare. Det var något som märktes på godsen och parkerna runt om i Sverige som blev allt mer förfallna. Man hade nu inte råd att sköta parken som man hade haft tidigare. Gångsystem, formklippta buskar, rabatter och andra skötselkrävande element togs bort. De ersattes av element som kan skötas mer rationellt, exempelvis stora gräsmattor som det bara var att klippa med den stora gräsklipparen. Dagens generation har inte bara blivit kapitalstarkare utan den har även en längtat att få återskapa det som en gång var. Så är även fallet på Barsebäcks gods.

Ett problem som dock uppstår är att återskapa växtmaterialet. Man vet hur parken har sett ut genom ritningar och bilder men man har ofta ingen aning om vad det var som växte där. Och själva tanken med att återskapa något är att återskapa det "rätt" både gällande form men även växtmaterial. I Florensdokumentets 12 artikel går att läsa:

De träd, buskar, plantor och blommor som skall återkommande ersättas måste väljas utifrån etablerad och erkänd praxis i ifrågavarande botaniska region och kulturmiljö med målet att identifiera de arter som ursprungligen tillhört parken eller trädgården och att bevara dem (Johansson, 1990, sid 12-13).

Problem nummer två är ekonomin. Som jag nämnde tidigare har dagens generation blivit mer kapitalstark, men det går inte att jämföra med 1700-talets godsägare. Så att anlägga en barockträdgård skulle innebära för hög skötselkostnad. Vem ska ta hand om dessa skötselkrävande anläggningar? Anläggningarna på 1700-talet var inte gjorda för rationell skötsel med maskin och det är ett måste i dagens samhälle. Under 1600, 1700 och 1800-talet hade man istället minst en trädgårdsmästare som var heltidsanställd (Flinck, 1994) Och det har man tyvärr inte råd med idag.

Så hur gör man då när man vill återskapa en historisk slottspark av ett representativt slag?

Jag har försökt att ta hjälp av litteratur för att få ett bra svar på frågan, men tyvärr har jag inte hittat så många böcker eller artiklar som tar upp problematiken kring av att återskapa en privat park.

Florensdokumentets 16 artikel ger mig inte något klart svar över hur man ska gå till väga, men där emot så snuddar den vid mina funderingar. Det står så här:

"Restaureringsarbetet måste respektera de olika utvecklingsstadier som den berörda anläggningen genomgått. I princip skall inte någon period ges företräde framför andra, utom undantagsvis då en skada eller förstörelse på någon del av anläggningen är så grav att man beslutar sig för att rekonstruera den på grund av bevarande spår eller ovedersäglig dokumentarisk beskrivning. Sådana rekonstruktionsarbeten kan komma i fråga särskilt beträffande de delar av anläggningen som befinner sig närmast den byggnad den innesluter om det partiets roll i kompositionen därmed tydliggörs." (Johansson, 1990, sid 12-13.)

Men hur ska man gå till väga i en privat park där det inte finns några större ekonomiska tillgångar, samt att det som finns kvar är endast träd och vallgravar? Är det då den romantiska parken man ska återskapa för att träden finns kvar från den tiden, eller är det barockträdgården man ska återskapa för att vallgravarna är från den tiden? I Florensdokumentet står det att man ska respektera de olika utvecklingsstadier som parken haft och ingen period ska ges företräde (Johansson, 1990, sid 12-13).

Mitt svar blir att jag faktiskt inte vet. Det mest naturliga känns ändå som att återskapa den romantiska lustparken då det är den sista parkstilen på godset, samt att de flesta elementen i parken så som träd och buskar härstammar från den tiden. Samtidigt som just de elementen börjar bli till åren (träden och buskarna är endast drygt 100 år gamla, men med tanke på markfukten antar jag att rötterna har tagit stryk, vilket leder till att platsens förutsättningar har gjort att träden har försvagats) och många av träden välter vid de kraftiga stormarna som har dragit in över Sverige de senaste åren. Så om de viktiga elementen för den romantiska lustparken försvinner, vad ska man göra då? Sätta nytt eller tänka om?

Man kan kanske blanda stilarna och få parken att se pampigt och gammal ut samtidigt som den är lättskött. I boken *De skånska trädgårdarna och deras historia* går att läsa att på bland annat Skarhults slott har man anlagt trädgården i en så kallad historisk stil eller som det också står, en fri stil. (Hansson, 1997, sid 151) Man har alltså inte anlagt efter en viss stil utan man har gjort det som passar parken och slottet bäst och på så sätt fått parken att se historisk ut.

Slutdiskussion

Mitt mål med arbetet vara att göra en litteraturstudie över godsets och parkens historia. Jag skulle även göra en kortare litteraturstudie över den engelska lustparken på 1700 och 1800-talet. Sist i arbetet skulle jag även ta upp problemet med att återskapa park på Barsebäcks gods, samt försöka hitta ett svar på hur man gör när man vill skapa en historisk och representativ park.

Godset och parken har förändrats under århundradena och varje ny ägare och generation har velat sätta sin egen prägel på gården. Likadant är det med dagens generation, även den vill tillföra eller förändra något på godset, lite som en stämpel som visar att man har funnits.

Själv tycker jag att det är bra med förändringar, bara de görs med eftertanke och expertis. Jag har själv ingen favoritepok på godset utan tycker att det är bra att parken har förändrats efter tidens förutsättningar.

Jag har hittat mycket information om både parkens och godsets historia, mer än vad ägarna kände till. I början trodde jag att det skulle vara svårt att hitta information men tack vare Alnarps välsorterade bibliotek och KB blev det lättare än vad jag hade trott. Jag har även fått fram relevanta saker som är bra att ta i beaktning när man ska restaurera antingen slottet eller parken.

Anledningen till att jag gjorde en litteraturstudie över den engelska parken är för att den var den sista parkstilen som funnits på godset. Dagens park består endast av en gräsmatta med träden från den engelska parken, alla gångsystem är sedan länge borta. Jag har dock lite svårt att föreställa mig om den engelska parken egentligen passade in. Enligt Flinck var den engelska lustparken tänkt att ses under en rundvandring där nya vyer skulle överraska en allt eftersom man promenerade, man skulle alltså inte kunna blicka ut över hela parken på en gång. Landskapet skulle vara kuperat och parken osymmetrisk (Flinck,1994). Även Hansson skriver att något är karaktäristiskt för en Engelsk lustpark är just det böljande landskapet (Hansson,1997). Med tanke på att parken på godset är symmetrisk och flack så funderar jag på om den egentligen gjorde sig på godset. Det kanske var så att den inte passade in efter konstens alla regler och det var därför som den inte fick vara kvar så länge, på grund av de fotografier man kan hitta 30 år senare då den engelska lustparken är borta (se fig.18).

Så hur gör man då man vill återskapa en historisk park på Barsebäcks gods? Hur gör man om man vill ha en historisk slottspark att visa upp för sina vänner? Det är en fråga jag har försökt att besvara men inte riktigt hittat något exakt svar. Florensdokumentets sextonde artikel talar om att restaureringsarbetet måste respektera de olika utvecklingsstadier som den berörda anläggningen genomgått. I princip skall inte någon period ges företräde framför andra. (Johansson, 1990, sid 12-13.) Det måste betyda att det inte är någon självklarhet att antingen anlägga en barockpark eller en engelsk lustpark. Som jag tidigare kommit fram till får man kanske helt enkelt vara lite djärv och komma fram till något som känns bra för parken idag som och respekterar historien men som även kan kännas rätt i framtiden.

Men sedan kommer ju frågan om det är rätt eller fel att anlägga parken i en stil som aldrig funnits på godset. Svaret på den frågan beror nog på vem du frågar. Men jag skulle säga att det skulle gå bra, så länge du behåller parkens historiska värde och anlägger den i en

historisk stil. I boken *De skånska trädgårdarna och deras historia* går att läsa att på bland annat Skarhults slott har man anlagt trädgården i en så kallad historisk stil eller som det också står, en fri stil. (Hansson, 1997, sid 151) vilket skulle kunna vara intressant även för Barsebäck.

Jag har lärt mig otroligt mycket om både om parkens och godsets historia, men även om den engelska lustparken både i England och i Sverige. Jag har även kommit fram till att det finns ett enormt problem med restaurering av privata parker och det finns inte så mycket att läsa hur man egentligen ska gå till väga och vad man ska tänka på. Restaurering av parker är även ett "känsligt" ämne har jag märkt när jag letat efter information och alla källor har sin egen uppfattning.

Sist vill jag säga att detta arbete har varit otroligt roligt och lärorikt och jag hoppas att ägarna kommer att uppskatta det och värdera arbetet noga innan de börjar med restaureringarna av parken. Självt är jag mycket nöjd och jag hoppas att ni som läsare fann detta arbete intressant.

Metod diskussion

Jag inventerade parken på träd och buskar för hand vilket gick lätt då det inte finns så många olika arter i parken, samt att träden står glest så man missar inget träd. En fördel var att jag gjorde inventeringen då bladen fortfarande satt kvar på träden, vilket underlättade vid artbestämning.

Vid uppmätning av parken har jag använt mig av en avståndsbedömare som används inom jakt. Längt ner i parken samt längs parkens norra sida mätte jag upp en rak linje. Jag utgick sedan från dessa två linjer när jag använde mig av avståndsbedömaren. Utifrån de raka linjerna mätte jag sedan upp träden och buskarnas placering. Detta var en metod som jag fann bra, då det enda alternativet jag hade var att mäta upp parken med ett måttband. Den sistnämnda metoden hade blivit betydligt jobbigare och inte lika exakt. Men det bästa hade varit ifall det redan hade funnits en skalenlig karta, för då hade jag sparat tid.

Felkällor

Jag har till störst del använt mig av böcker. Anledningen till det är att ju mer jag grävde i Alnarps bibliotek ju mer litteratur hittade jag. Eftersom att jag anser att böcker är mer pålitliga än vissa Internetkällor valde jag att hålla mig till böckerna när jag hade turen att kunna hitta oerhört mycket information i dem. Däremot är jag en Trädgårdsingenjör med designinriktning och uppfattar saker och ting utifrån den kunskap jag besitter

Referenser

Otryckta källor

Warpman, Jörgen, Stångby, samtal den 2 september 2011.

Tryckta källor och litteratur

Andersson Thorbjörn, Jonstoj Tove & Lundqvist Kjell, (2000), *Svensk trädgårdskonst – under fyrahundra år*, Laholm: Trydells Tryckeri

Barfod, J.C, (1925), *Märkvärdigheter rörande skånska adeln*, andra upplagan, Stockholm: Kungliga boktryckeriet

Blennow, Anna-Maria (1995) , *Europas trädgårdar*, Kristianstad: Kristianstads boktryckeri

Flinck, Maria, (1994), *Tusen år i trädgården*, Värnamo: Fälths tryckeri

Hamilton, CHM Johan, (2010), *Gods och gårdar under 350 år*, Kristianstad: Monitorförlaget

Hansson, Marie, (1997), *De skånska trädgårdarna och deras historia*, Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri AB

Kjellberg, Sven, (1996), *Slott och herresäten i Sverige*, volym 1 Skåne kap. Barsebäck

Jansson, Bengt Inge, (1997), *Skånska slott och borgar*, Simrishamn: Grafo- Tryck

Ljunggren, Gustaf, (1852) *Skånska herrgårdar*, kap Barsebäck

Linnaeus, Carl, (1982), *Skånska resa*, Malmö ; Stockholm : Rabbinowitz

Nolin, Catharina,(1999), *Till stadsbornas nytta och förlustande*, Laholm: Trydells Tryckeri

Johansson, Bengt (1990), *Kulturmiljö vård*, Nr 5-6, Kap ICOMOS: Florensdokumentet, Stockholm: Ljunglöfs Offset AB

Olausson, Magnus, (1993), *Den Engelska parken i Sverige under gustaviansk tid*, Trelleborg: Skogs Tryckeri AB

Olsson, Patrik, (2005), *Alléhandboken*, Regionhandboken, Kristianstad

Riksantikvarieämbetet, (1996), *Historiska parker och trädgårdar – ett arv att vårda och sköta*, Gotab

Stavenow, Åke, (1927), *Carl Hårleman*, Uppsala: Almqvist och Wiksens boktryckeri AB

Vollbrecht Klaus, Alm Gustaf & Veltman Han, (2006), *Beskärningsboken*, Lettland: Natur och kultur

Bildförteckning

Fig.1 Fotografi av Therese Lindahl, 2011-10-02

Fig.2 Kungliga biblioteket, Svensk topografi, SV. UTS. Skåne. Barsebäck. A1 – Prospektiv av Burman- Fischer

Fig.3 Plan ur Stavenow, Åke, (1927), *Carl Hårleman*, sid 178

Fig.4 Omritad karta utifrån Stavenow, Åke, (1927), *Carl Hårleman*, sid 178, utförd av Therese, 2011-09-30)

Fig. 5 Kungliga biblioteket, Svensk topografi, SV. UTS. Skåne. Barsebäck. A2 – bild av slottet

Fig. 6 Kopia av ett vykort från 1930. Arkivet på Barsebäcks gods.

Fig. 7 Ett fotografi av Christoffer Hamilton den 2011-01-01

Fig. 8 Hamilton, CHM Johan, (2010), *Gods och gårdar under 350 år*, sid.32

[<http://www.riddarhuset.se/jsp/index.jsp?id=553&state=2&postId=211>](2011-09-19)

Fig.9 Kungliga biblioteket, Svensk topografi, SV. UTS. Skåne. Barsebäck. A1- – Prospektiv av Burman- Fischer

Fig.10 Omritad karta utifrån Stavenow, Åke, (1927), *Carl Hårleman* sid 178, utförd av Therese, 2011-09-30)

Fig.11 Lantmäteriet, historiska kartor Barsebäck, Copyright lantmäteriet, I 2011/0096

Fig.12 Lantmäteriet, historiska kartor Barsebäck, Copyright lantmäteriet, I 2011/0096

Fig.13 Lantmäteriet, historiska kartor Barsebäck, Copyright lantmäteriet, I 2011/0096

Fig. 14 Plan från Skabersjö godsarkiv, 2006

Fig. 15 Omritad karta utifrån A F Barnekows ritning över Barsebäcks gods från 1768. Skabersjös godsarkiv, utförd av Therese Lindahl 2011-09-30

Fig. 16 Kungliga Biblioteket, HS, Rålamb, 4:0 nr 184:35

Fig.17 Lantmäteriet, historiska kartor Barsebäck, Copyright lantmäteriet, I 2011/0096

Fig.18 Gustafsson, Georg (1861), Arkivet på Barsebäcks slott.

Fig. 19 Lantmäteriet, historiska kartor Barsebäck, Copyright lantmäteriet, I 2011/0096

Fig. 20 Fotografi från ca 1930, Arkivet på Barsebäcks gods.

Fig. 21 Fotografi av Therese Lindahl den 2011-09-23

Fig. 22 Lantmäteriet, kartor Barsebäck, Copyright lantmäteriet, I 2011/0096

Fig.23 Planskiss av Therese Lindahl,2011

Fig. 24 Bild av Piper, Fredrik, Magnus (2004), *Ängelsk Lustpark*, Stockholm: Byggförlaget och Kungliga Akademien för de fria konsterna, sid 20

Fig. 25 Bild av Piper, Fredrik, Magnus (2004), *Ängelsk Lustpark*, Stockholm: Byggförlaget och Kungliga Akademien för de fria konsterna, sid 48

Fig.26 Fotografi av Therese Lindahl, 2009-10-15

Fig.27 Lantmäteriet, historiska kartor Barsebäck, Copyright lantmäteriet, I 2011/0096

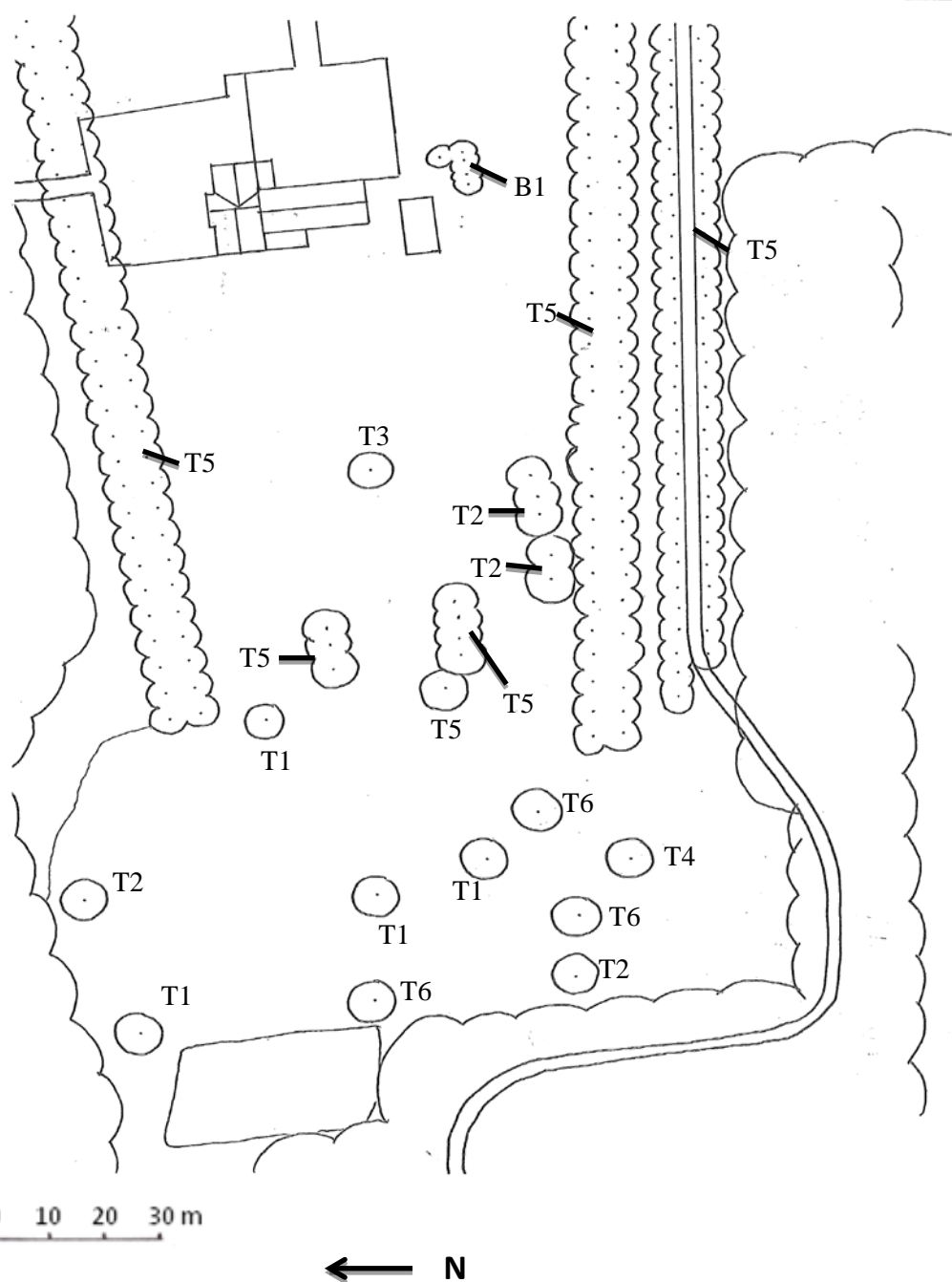
Fig.28 Lantmäteriet, historiska kartor Barsebäck, Copyright lantmäteriet, I 2011/0096

Fig.29 Flygfoto över Barsebäck, Copyright lantmäteriet, I 2011/0096

Bilagor

Ritningar i rätt skalor

Bilaga.1 Nulägesplan

Skala 1:1000 i A4

Träd

T1. Aesculus hippocastanum

T2. Fagus sylvatica

T3. Fagus sylvatica
'Atropurpurea'

T4. Fraxinus excelsior

T5. Tilia x cordata

T6. Quercus robur

Buskar

B1. Carpinus betulus

Barsebäcks slottspark

Nulägesplan
Therese Lindahl
2012-10-09